

Araştırma makalesi

Research article

Şizofreni Tanılı Çocuğu Olan Annelerin Şizofreniye
İlişkin Metaforik AlgılarıRüveyda YÜKSEL¹, Mehtap KIZILKAYA², Ayşen ÖZTUNÇ KESKİN³

ÖZ

Amaç: Bu araştırma batıda bir ildeki devlet hastanesinin toplum ruh sağlığı merkezinde ayaktan tedavi gören 53 şizofreni hastasının annelerinin şizofreniye ilişkin metaforik algılarını ortaya çıkarmak amacı ile yapıldı.

Gereç ve Yöntem: Araştırma temel nitel araştırma deseni ile Haziran - Ağustos 2018 tarihleri arasında, 53 şizofreni hastasının anneleri ile yapıldı. Veriler "Şizofreniya benziyor, çünkü....." cümlesini içeren açık uçlu bir anket formuyla toplandı. Verilerin analizinde içerik analizi tekniği kullanıldı.

Bulgular: Annelerin şizofreni kavramına ilişkin ürettiği 53 metaforun ortak özellikleri göz önüne alınarak metaforlar 7 farklı kategoride toplandı. Annelerin ürettikleri metaforlar arasında en fazla Karanlık, Bulut ve Boş beyin metaforları olduğu görüldü.

Sonuç: Annelerin şizofreni kavramına yükledikleri anlamların genel olarak olumsuz olduğu ve çeşitlilik gösterdiği sonucuna varıldı.

Anahtar kelimeler: Anne, metafor, şizofreni

ABSTRACT

Metaphoric Perceptions of Mothers with a Child Diagnosed with Schizophrenia Regarding

Aim: This study was conducted to reveal the metaphorical perceptions of the mothers of 53 schizophrenic patients treated in the community mental health center of a public hospital in a western province about schizophrenia.

Material and Methods: The research was conducted with the mothers of 53 schizophrenic patients between June and August 2018, using a basic qualitative research design. The data were collected through an open-ended questionnaire containing the sentence "Schizophrenia is like because". The content analysis technique was used in the analysis of the data.

Results: Considering the common features of 53 metaphors produced by mothers regarding the concept of schizophrenia, metaphors were gathered in 7 different categories. Among the metaphors produced by the mothers, it was observed that the metaphors of Darkness, Cloud, and Empty brain were the most.

Conclusion: It was determined that the meanings assigned to the concept of schizophrenia by the mothers are negative in general and have a wide variety.

Keywords: Metaphor, mother, schizophrenia

¹Arş. Gör., Aydın Adnan Menderes Üniversitesi Hemşirelik Fakültesi Ruh Sağlığı ve Hastalıkları Hemşireliği Anabilim Dalı, Efeler, Aydın, Türkiye, E-mail: ruveyda.yuksel@adu.edu.tr, Tel: +90 507 790 4297, ORCID: 0000-0002-5997-4155

²Dr. Öğr. Üyesi, Aydın Adnan Menderes Üniversitesi Hemşirelik Fakültesi Ruh Sağlığı ve Hastalıkları Hemşireliği Anabilim Dalı, Efeler, Aydın, Türkiye, E-mail: mehtap.kizilkaya@adu.edu.tr, Tel: +90 505 401 1317, ORCID: 0000-0002-4000-8926

³Uzm. Hemşire, Aydın Devlet Hastanesi, Toplum Ruh Sağlığı Merkezi, Efeler, Aydın, Türkiye, E-mail: aysenn09020@hotmail.com, Tel:0 542 243 35 80, ORCID: 0000-0002-3954-9514

Geliş Tarihi: 28 Eylül 2021, Kabul Tarihi: 01 Nisan 2022

Atrif/Citation: Yüksel R, Kizilkaya M, Öztunç Keskin A. Şizofreni Tanılı Çocuğu Olan Annelerin Şizofreniye İlişkin Metaforik Algıları. Hacettepe Üniversitesi Hemşirelik Fakültesi Dergisi 2022;9(2):142-148. DOI: 10.31125/hunhemsire.1167239

GİRİŞ

Şizofreni, geçen yüzyıldan beri psikiyatrinin en çok uğraştığı, fakat bugün bile çeşitli yönleri tam olarak açıklanmamış bir ruhsal bozukluktur. 1860'lı yıllarda "erken bunama" terimiyle açıklanmaya çalışılan bu hastalık, günümüzde hala toplumda korkuya neden olmaktadır. Düşünce, duygu ve davranışlarda önemli bozulmaların görüldüğü ağır ruhsal bozukluk olan şizofreni, genç yaşta başlamakta, insanı kişilerarası ilişkilerden ve gerçeklerden uzaklaştırmakta ayrıca bireyin içe kapanmasına ve kendine özgü bir dünyada yaşamasına neden olmaktadır¹. Şizofreni sık görülen bir ruhsal bozukluk olmasına rağmen sıklık ve yaygınlık oranları farklılık göstermekte olup; yaşam boyu yaygınlığının %1-1,5 arasında olduğu bildirilmektedir². Hastalığın nedeni kesin olarak bilinmemektedir. Buna rağmen kalıtım, biyokimyasal, ruhsal, toplumsal ve çevresel faktörlerin rolüne vurgu yapılmaktadır³. Şizofreni 1990 yılında yapılan ilk Global Hastalık Yüğü çalışmasında 15-44 yaş grubunda en fazla yeti yitimine yol açan on hastalık arasında yer almaktadır. Aynı çalışmanın 2010 yılındaki tekrarında da en fazla yeti yitimine neden olan hastalık grubu olan ruhsal hastalıklar ve madde kullanım bozuklukları arasında şizofreni yeti yitimi ağırlığı açısından ilk sıradadır. Şizofreni hem yaygınlığı hem de genç yaşta ortaya çıkarak kişinin hayatında yol açtığı kayıplar açısından önemli bir halk sağlığı sorunudur¹. Hastaların aile üyelerinde sıklıkla korku, endişe, şaşkınlık, utanç, suçluluk duyguları, hayal kırıklıkları ve yas sürecinin yaşandığı bilinmektedir⁴. Aile üyelerinin bireye yönelik tutum ve duygu ifade tarzları da önem taşımaktadır³. Bu nedenle ailenin şizofreni hastalığını nasıl algıladığı son derece önemlidir. Şizofreni tanılı çocuğun annesi olma ve annelerin bir aile üyesi olarak şizofreniye ilişkin yaşam deneyimlerinin derinlemesine incelendiği nitel araştırmalara ihtiyaç duyulmaktadır. Bu araştırmaların sonuçlarının aile üyelerinin deneyimlerinin anlaşılması ve ihtiyaçlarının saptanarak sağlık hizmetlerinin sunumunda yol gösterici olacağı düşünülmektedir. Ailede özellikle önemli rolü ve sorumluluğu olan annelere etkili sağlık hizmetleri sunulduğunda; şizofreniye uyum sürecindeki güçlüklerle aile üyeleri daha kolay baş edebilirler. Bunun yanı sıra şizofreni tanılı çocuğa, aile üyeleri tarafından verilen sosyal desteğin niteliği artabilir. Bu bağlamda ailelerin şizofreniye ilişkin deneyimlerinin ve algılarının belirlenmesi, hastalığın seyrini olumlu yönde etkileyebilmek ve hasta yakınlarına destek olabilmek açısından son derece önemlidir. Başta psikiyatri hemşireleri ve ruh sağlığı çalışanlarının tamamı, şizofreni hastalığına ilişkin metaforları bilmelidir. Metaforlar, yüzleştirici ve tehdit edici olmayan bir ortamda, kişilerin kendilerini ve sorunlarını keşfetmelerini ve yeni çözümler üretmelerini sağladıkları için iyileştiricidir. Psikiyatri hemşireleri, hastasını anlamada ve anladığını yansıtmada metaforları bir değişim ve değerlendirme aracı olarak kullanabilir. Metaforu yerinde kullanan hemşire, bu becerisi ile iyileşme sürecinin hızlanmasına ve benlik bütünlüğünün artmasına büyük katkı sağlayacaktır⁵. Bu çalışmanın amacı; şizofreni

tanılı çocuğu olan annelerin şizofreniye ilişkin algılarını metaforlar aracılığıyla ortaya koymaktır.

Araştırmanın Amacı

Bu araştırmada şizofreni tanılı çocuğu olan annelerin şizofreniye ilişkin algılarını metaforlar aracılığıyla ortaya koymak amaçlanmıştır.

Araştırma Soruları

1. Çocuğu şizofreni tanısıyla tedavi gören annelerin şizofreni kavramına yönelik geliştirdikleri metaforlar nelerdir?
2. Çocuğu şizofreni tanısıyla tedavi gören annelerin şizofreni kavramına yönelik geliştirdikleri metaforlar ortak özellikleri dikkate alındığında hangi kategoriler altında yer almaktadır?

GEREÇ ve YÖNTEM

Araştırmanın Türü

Araştırmada temel nitel araştırma deseni kullanıldı. Bu desende bireylerin yaşamlarını nasıl yorumladıkları, oluşturdukları ve deneyimlerine ne anlam kattıklarına odaklanılmaktadır⁶. Araştırma Haziran-Ağustos 2018 tarihleri arasında gerçekleştirildi.

Araştırma Evren ve Örneklemi

Araştırmanın, örnekleminin seçiminde amaçlı örnekleme yöntemlerinden kolay ulaşılabilir durum örnekleme yöntemi kullanıldı. Araştırma örneklemine bir devlet hastanesinin Toplum Ruh Sağlığı Merkezi'nde ayaktan tedavi gören 68 şizofreni hastasının anneleri alınmıştır. Ancak araştırmaya katılan 15 annenin veri toplama formunda istenen ifadeleri boş bırakmaları veya eksik doldurmaları nedeniyle değerlendirme dışı bırakılmıştır. Araştırma 53 şizofreni tanılı hastanın anneleri ile tamamlanmıştır.

Veri Toplama Araçları

Araştırmanın verileri, yaşantıları, algıları betimlemek ve anlamak için sık kullanılan bir veri toplama yöntemi olan metaforlar aracılığıyla toplandı. Metaforlarla veri toplamanın amacı metaforlar aracılığıyla bireylerin olayları nasıl algıladıklarına yönelik detaylı bilgi elde etmektir⁷. Araştırma verilerinin toplanmasında uzman görüşü alındı ve araştırmacı tarafından geliştirilmiş "metaforik algılar veri toplama formu" kullanıldı. İki bölümden oluşan formun birinci bölümünde annelerin demografik özellikleri, ikinci bölümde ise annelerin şizofreni kavramına ilişkin metaforlarını belirlemek amacıyla "Şizofreni 'ya benziyor, çünkü..... (Sizce Şizofreni neye benziyor. Neden?)" cümlesi yer almakta idi.

Veri Toplama Araçlarının Uygulanması

Katılımcılara metaforik algılar veri toplama formu verildi. Bu formda araştırmanın amacı ve metafor kavramına ilişkin bilgilere yer almakta idi. Annelere şizofreni kavramı üzerinde düşünceleri ve kendi metaforlarını üretebilmeleri için Toplum Ruh Sağlığı Merkezi (TRSM)'nin bir sonraki ev ziyaretine kadar süre verildiği ve şizofreni kavramına ilişkin düşünceleri doğrultusunda tek bir metafor oluşturmaları istendiği açıklandı. Annelerin kendi el yazılarıyla doldurdukları formlar, araştırmanın temel veri kaynağını olarak toplandı.

Verilerin Analizi

Katılımcılar tarafından geliştirilen metaforların analizi 5 aşamada yürütüldü⁸. İlk olarak kodlama ve ayıklama aşaması ile sürece başlandı.

Kodlama ve Ayıklama Aşaması: Bu aşamada, metaforik algılar veri toplama formları incelenerek elde edilen metaforlar alfabetik sıraya göre sıralandı. Katılımcıların belirttikleri metaforlar “şeytan” veya “dipsiz kuyu” şeklinde kodlandı. Tamamen boş bırakılan, tamamlanmayan ve metafor olmadığı düşünülen ifadelerin yer aldığı formlar analiz dışı bırakılmak üzere ayıklandı.

Örnek Metafor İmgesi Derleme Aşaması: Annelerin ortaya koymuş oldukları metaforlar bu kez alfabetik sıraya göre dizilip ham veriler tekrar gözden geçirildi. Her bir metaforu temsil eden birer “örnek metafor ifadesi” seçilerek “örnek metafor listesi” oluşturuldu.

Kategori Geliştirme Aşaması: Bu aşamada geçerli metaforlar ortak özellikleri açısından incelendi; metaforun konusu, metaforun kaynağı, metaforun konusu ile kaynağı arasındaki ilişki bakımından analiz edildi. Her bir metafor imgesi şizofreniye ilişkin sahip olduğu ortak özellikler açısından bir tema ile ilişkilendirilerek farklı kavramsal kategoriler altında irdelenip kategorilere ayrıldı.

Geçerlik ve Güvenirliğı Sağlama Aşaması: Nitel araştırmalarda geçerliğin sağlanabilmesi için araştırma sürecinin ayrıntılı olarak sunulması son derece önemlidir. Bu nedenle verilerin analizi detaylı bir şekilde açıklandı. Verilerin analizi sırasında örnek metafor imgesi derlendi, derlenen örnek metafor imgesine bulgular kısmında yer verildi ve annelerin ifadelerinden alıntılar yapıldı. Araştırmanın güvenirliliğini sağlamak için ise alanında uzman 3 öğretim üyesinden uzman görüşü alınarak alınan uzman görüşleri doğrultusunda metafor ve kategorilere son hali verildi.

Verilerin Bilgisayar Ortamına Aktarılması: Bu aşamada metaforlar ve kategoriler bilgisayar ortamına aktararak frekans (f) ve yüzde (%) değerleri hesaplandı.

Araştırmanın Etik Boyutu

Araştırma, Helsinki Deklarasyonu Prensipleri, Araştırma ve Yayın Etiğine uygun olarak yürütüldü. Çalışmaya başlamadan önce araştırmanın yapıldığı ilin Sağlık Müdürlüğü’nden kurum izni (11.07.2018 tarihli 69836136-605-01 sayılı karar) ve Aydın Adnan Menderes Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi’nin Girişimsel Olmayan Klinik Araştırmalar Etik Kurulu’ndan (30.05.2018 tarihli, 32945 sayılı karar) etik kurul izni alındı. Ayrıca araştırmaya katılmayı kabul eden annelere araştırmacılar tarafından araştırmanın amacı ve yöntemi hakkında bilgi verilerek yazılı ve sözlü onamları alındı.

Araştırmanın Sınırlılıkları

Bu araştırmanın sonuçları sadece araştırmaya katılan şizofreni tanılı çocuğa sahip annelerin metaforik algılarını yansıtmaktadır. Bu nedenle genellenemez. Yanıtların güvenirliliğı, katılımcıların verdikleri bilgilerin doğruluğı ile sınırlıdır.

BULGULAR

Araştırmaya katılan 53 annenin sosyodemografik özellikleri Tablo 1’de yer almaktadır.

Annelerin şizofreni kavramına yönelik geliştirdikleri metaforlar ve metaforlardan oluşturulan kategoriler aşağıdaki tablodadır. Ayrıca bu metaforlar annelerin ifadelerinden alıntılara yer verilerek değerlendirilmiştir.

Tablo 1. Katılımcıların Sosyodemografik Özellikleri

Sosyodemografik Özellikler	n	Ortalama/%
Yaş	53	63.75+10.62
Eğitim durumu		
İlkokul	36	67.9
Ortaokul	5	9.4
Lise	11	20.8
Üniversite ve üstü	1	1.9
Toplam	53	100

Tablo 2. Annelerin Şizofreni Kavramına Yönelik Geliştirdikleri Metaforlar ve Metaforların Kategorileri

Kategoriler	Metaforlar	Frekans
1. Zarar veren unsur olarak şizofreni	Kara bir bulut (1), Fırtına (1), Alev (1), Patlamaya hazır bomba (1), Saldırganlık (1), Şeytan (1), Düşman (1), Çılgılık (1)	8
2. Bakım ve destek ihtiyacı olarak şizofreni	Zor bir çocuk (1), Çocuk (1), Nazlı bir çocuk (1), Robot (1)	4
3. Çaresizlik olarak şizofreni	Kuruyan ağaç (1), Dipsiz kuyu (1), Kuru bir ağaç (1), Karanlık (2), Hayatın sonu (1), Kapalı kutu (1)	7
4. Duygusal bir tepki olarak şizofreni	Çaresizlik (1), Yalnızlık (1), Acı çekme (1), Şüphe (1), Nefret (1)	5
5. Değişkenlik unsuru olarak şizofreni	Su dalgası (1), Yaz-Kış(1), Bulut (2), Çift ruhlu birine (1), Güneşin batışı ve doğuşuna (1), Yokuşa (1)	7
6. Tepkisizlik olarak şizofreni	Donuk birine (1), Durgun su (1), Maket (1), Yaşayan bir ölü (1), Boş beyin (2), Oyuncak bebek(1), Beyin ölümü (1)	8
7. Kişilik özelliğı olarak şizofreni	Evhamlı birine (1), İşe yaramaz birine (1), Tutarsız birine (1), Rahat uykucu birine (1), Hayalperest birine (1), Hırçın birine (1), Çıldırılmış birine (1), Ruhsuz birine (1), Karamsar birine (1), Boş konuşan birine (1), Ürkek birine (1), Yalnız birine (1), Hırçın birine (1), Çıldırılmış birine (1)	14
Toplam		53

Kategori 1. Zarar Veren Unsur Olarak Şizofreni: Bu kategoride yer alan metaforların ortak özelliğı, şizofreninin hasta bireye ve çevresine zarar verdiğine ilişkindir. Bu kategoride yer alan metaforlara ilişkin örnek metafor ifadeleri aşağıda belirtilmiştir:

“Şizofreni şeytana benziyor, çünkü yakalanan kişinin ruhunu ele geçiriyor.”

“Şizofreni fırtınaya benziyor, çünkü yakıp yıkıyor etrafındaki her şeye zarar veriyor.”

Kategori 2. Bakım ve Destek İhtiyacı Olarak Şizofreni: Bu kategoride anneler şizofreninin bakım ve destek ihtiyacı gerektiren bir hastalık olduğu noktasında birleşmişlerdir. Bu kategori en az metafor üretilen kategoridir. Bu kategorideki metaforlara ilişkin örnek metafor ifadeleri aşağıda belirtilmiştir:

“Şizofreni çocuğa benziyor, çünkü yemeğini her şeyini ben yapıyorum, çorabını bile kendi giymiyor ben giydiriyorum.”

“Şizofreni robota benziyor, çünkü sürekli yönlendirilmeye muhtaç.”

Kategori 3. Çaresizlik Olarak Şizofreni: Bu kategoride anneler şizofreniyi çaresizlik olarak yorumlamışlardır. Bu kategoride yer alan metaforlara ilişkin örnek metafor ifadeleri aşağıda belirtilmiştir:

“Şizofreni dipsiz kuyuya benziyor, çünkü sonu yok, ömür boyu sürecek.”

“Şizofreni hayatın sonuna benziyor, çünkü şizofren biri evlenemez, çalışmaz, asar keser toplumdan dışlanır.”

Kategori 4. Duygusal Bir Tepki Olarak Şizofreni: Bu kategoride yer verilen metaforların ortak özelliği şizofreniyi hasta bireyin ruh halinde yarattığı etkilerle ele almış olmalarıdır. Bu kategoride yer alan metaforlara ilişkin örnek metafor ifadeleri aşağıda belirtilmiştir:

“Şüpheye benziyor, çünkü oğlum içindeki şüphayle benden bile yemek yemiyor, kıyafetlerini değiştirmiyor.”

“Nefrete benziyor, hastalığı alevlenince beni babasını öldürecek diye korkuyorum, ilaç içmezse bizden nefret ediyor.”

Kategori 5. Değişkenlik unsuru Olarak Şizofreni: Bu kategoride anneler şizofreniyi hastalık seyrinin belirsizliği üzerinden açıklamışlardır. Bu kategoride yer alan metaforlara ilişkin örnek metafor ifadeleri aşağıda belirtilmiştir:

“Şizofreni yokuşa benziyor, çünkü bazen inişli, bazen çıkışlı.”

“Şizofreni su dalgasına benziyor, çünkü dalga gibi geliyor, birden tüm hayatımızı etkiliyor sonrada yok oluyor, sonra tekrar...”

Kategori 6. Tepkisizlik Olarak Şizofreni: Bu kategoride anneler şizofreni kavramını tepkisizlik olarak yorumlamışlardır. Bu kategoride yer alan metaforlara ilişkin örnek metafor ifadeleri aşağıda belirtilmiştir:

“Şizofreni makete benziyor, çünkü beceri ve aktivite yok, şizofreni hastası biri hiçbir şey bilmiyor.”

“Şizofreni yaşayan bir ölüye benziyor, çünkü dış dünya ile ilgisi yok.”

Kategori 7. Kişilik Özelliği Olarak Şizofreni: Bu kategoride anneler şizofreni kavramını kişilik özelliği olarak yorumlamışlardır. Bu kategori en fazla metafor üretilen kategoridir. Bu kategoride yer alan metaforlara ilişkin örnek metafor ifadeleri aşağıda belirtilmiştir:

“Şizofreni ruhsuz birine benziyor, çünkü bu dünyadan değilmiş gibi.”

“Şizofreni yalnız birine benziyor, çünkü etrafında kimse kalmak istemiyor.”

“Şizofreni hayalperest birine benziyor, çünkü şizofreni başka bir dünyada yaşamak gibi.”

TARTIŞMA

Şizofreni; bireyin duygulanım, düşünce ve davranışlarını etkileyen, çevreyle uyumunu bozan hem hastanın hem de aile üyelerinin yaşamını önemli derecede etkileyen kronik bir ruhsal hastalıktır. Hastalar günlük yaşam aktivitelerini sürdürebilmek için başkalarının desteğine ihtiyaç duymaktadırlar. Şizofreni tanılı hastalarla en fazla bakım verenlerin genellikle birinci derece yakınları olan kadınlar oldukları, kadınların çoğunu da annelerin oluşturduğu bildirilmektedir⁹⁻¹³. Bu çalışmada şizofreni tanılı çocuğu olan annelerin şizofreni kavramına ilişkin metaforik algılarını ortaya koymak amaçlanmıştır. Çalışmada yer alan metaforlar ortak özellikleri bakımından bir tema ile ilişkilendirilerek farklı kavramsal kategoriler altında irdelenmiş ve ortak kavramsal kategoriler oluşturulmuştur. Annelerin şizofreniyeye yönelik algılarının metaforlar aracılığıyla incelendiği bu çalışmada; 53 anne tarafından 53 metafor oluşturulduğu, bu metaforlardan 50'sinin birer anne tarafından ifade edildiği belirlenmiştir. Annelerin oluşturdukları metaforların bu denli çok sayıda olması şizofreniyeye ilgili algının ve bakış açısının çok yönlü olduğunu göstermesi bakımından önemlidir. Şizofreninin hasta ve ailesini etkileyen çok boyutlu ve karmaşık yapısının tek bir metaforla açıklanamayacağı çıkarımında bulunmak mümkündür. Damgalama, farklı olduğu düşünülen birey ve gruba karşı geliştirilen önyargılı davranış ve olumsuz içerikli kalıp yargılardır. Damgalama sonucunda ötekileştirilen bireyler bazı haklardan yoksun kalabilmektedir. Eski çağlardan bu yana psikiyatrik bozukluklar özellikle şizofreni damgalamaya en fazla maruz kalan hastalıktır¹⁴⁻¹⁹. Sıklıkla hastaların *“tehlikeli”*, *“ne zaman ne yapacağı bilinmeyen insanlar”* olarak algılanması söz konusudur. Damgalama ve ayrımcılık sadece şizofreni tanılı bireyi değil, aile üyelerini de olumsuz olarak etkilemektedir. Aile üyeleri damgalanma sonucu değersizlik, hayal kırıklığı, utanç, endişe, yalnızlık, umutsuzluk, üzüntü, çaresizlik ve suçluluk gibi duygular hissetmektedirler. Ayrıca aileler izolasyon, hastalığı gizleme ve sosyal ilişkilerden kaçınma yaşamaktadırlar. Yaşanan tüm bu durumlar ailenin hastalığı kabulünü ve destekleyici bir bakım verme rollerini yerine getirmeyi olumsuz etkilemektedir²⁰. Çalışmamızda annelerin metaforlarının şizofreninin toplumda damgalanmayı beraberinde getiren ve hasta yakınlarında yüke neden olan yapısını destekler nitelikte olduğu belirlendi. Literatür incelendiğinde, şizofreni hastaları ve aile üyelerinde damgalanmanın yoğun hissedilmesinin benlik saygısını düşürdüğü, iyileşme sürecini olumsuz yönde etkilediği, işlevsellik ve yaşam kalitesini azalttığı bildirilmektedir^{14,15,21-25}. Şizofrenide bakım yükü sıklıkla olumsuz yorumlanan bir kavramdır. Hastalığın ortaya çıkmasının ardından aile üyelerinin duygusal, sosyal ve ekonomik olarak yaşadıkları güçlükler ile beden ve ruh sağlığı üzerindeki olumsuz etkiler olarak tanımlanmaktadır^{11,26}. Yapılan çalışmalarda şizofreni hastasına bakım verenlerin hastalığa yönelik inançlarının bakım yükünü önemli ölçüde belirlediği, bakım yükünün artmasıyla yaşam doyumunun azaldığı ve ruhsal sağlık sorunlarının oluşma riskinin yükseldiği belirlenmiştir^{13,27-29}.

Çalışmamızdan elde edilen bu bulgu literatürle uyumluluk göstermektedir.

Şizofreni hastalarına bakım veren 14 katılımcının deneyimlerini belirlemek için yapılan çalışmada, bakım verenlerin yoğun biçimde duygusal yük hissettikleri belirlenmiş, hemşirelerin bakım verenlerin deneyimlerini dinlenmesinin ve hasta bakımı ile ilgili zorlandıkları konularda önerilerde bulunmasının bakım yükünü azaltabileceği belirlenmiştir³⁰. Bakım veren aile üyelerinin baş etme becerilerini güçlendirmede hemşirelerin aktif rol almaları gerektiği söylenebilir.

Şizofreni tanılı çocuğu olan annelerin şizofreni kavramına ilişkin ürettiği 53 metaforun ortak özellikleri doğrultusunda 7 farklı kavramsal kategori belirlenmiştir. Bu kategorilerden “*Kişilik özelliği olarak şizofreni*” kategorisi en fazla metafor üretilen kategori olurken ve en az metafor üretilen kategori ise “*bakım ve destek ihtiyacı olarak şizofreni*” dir. En fazla metafor üretilen “*kişilik özelliği olarak şizofreni*” kategorisindeki ifadeler incelendiğinde, annelerin şizofreniyi hastalık ve hastalığın etkileri üzerinden ilişkilendirememiş oldukları ve şizofreniyi kişilik özellikleri ile açıklamaya çalıştıkları görülmektedir. Metafor, bir şeyi başka bir şeye benzeterek mecaz kullanarak anlatmak olduğundan bu sonuç kaçınılmazdır. Buna rağmen annelerin hastalığı açıklamada kullandıkları metaforlarda kişilik özelliklerini tercih etmelerinde hastalığın karmaşık ve soyut yapısının etkili olduğu söylenebilir. Şizofreninin psikiyatrik bozukluklar arasında adı en ürkütücü olan ruhsal hastalık olarak ifade edildiği ve hastalığın korkuya neden olduğu bilinmektedir^{1,31}. Karan, hastalığın ailelerde panik, hayal kırıklığı ve karmaşa vb. duygular yarattığını belirtmiştir. Aile üyelerinin hastalıkla ilgili görüş ve inançlarının ise ailelerin hastalara yönelik davranışlarını ve hastalığın seyrini etkilediği bilinmektedir^{32,33}. Örneğin hasta olan yakınının yavaş hareket etmesini ve iş yapmaktan kaçınmasını hastalığın negatif belirtisi olarak yorumlamayıp yakınının tembel olarak nitelendiren ve ona öfkelenen aile üyesi hastalık ve belirtilerine ilişkin yeterli bilgiye sahip değildir. Bununla birlikte bakım verenlerin hastanın hastalığı hakkında ayrıntılı bir bilgiye sahip olmasının hastanın yaşam kalitesini pozitif etkilediği bilinmektedir¹¹. Çalışma bulguları gözden geçirildiğinde annelerin şizofreniyi kişilik özellikleri ile açıklamaya çalışmalarının annelerin hastalığa ilişkin bilgi eksikliklerinden kaynaklandığı söylenebilir. Ailelerin şizofreni hastalığına ilişkin bilgiyi çoğunlukla sağlık çalışanlarından ya da kurumların aksine kendi deneyimlerinden öğrenmektedir¹³. Bu nedenle psikiyatri hemşirelerinin hasta ve ailesine yönelik eğitimlerinde hastalık, belirtileri, tedavi süreci vb. başlıklara yer vermesinin önemi bir kez daha ortaya çıkmaktadır.

En az metafor üretilen “*bakım ve destek ihtiyacı olarak şizofreni*” kategorisindeki ifadeler incelendiğinde, annelerin şizofreniyi hasta bireyin bakım ve destek ihtiyacına vurgu yaparak açıkladıkları görülmektedir. Anneler, şizofreni tanılı çocuklarının giysilerini değiştirme, yemek yeme, öz bakım gereksinimlerini karşılama gibi günlük işlerde destek ihtiyacı duyduklarını belirtmişlerdir. Ülkemizde genel olarak bakım verme, “*kadınlık rolünün*” bir parçası olarak

görülmektedir. Bazı kadınlar “*bakım verme rolünü*” içselleştirirken, bazı kadınlar bu rolü koşullar gereği üstlenmek durumunda kalmışlardır³⁴. Yapılan çalışmalarda şizofreni tanılı hastaların bakım verenlerinin yaşadığı güçlüklerin; öz bakım, sosyal faaliyetlere katılım, boş zamanlarını değerlendirme, ilaç kullanımı, hastalığın belirtilerine yönelik nasıl davranacağını bilememe, stresle baş etmede yetersizlik, duygularını uygun ifade edememe, sosyal destek eksikliği olduğu belirlenmiştir³⁵⁻³⁹. Çalışma bulgusu tüm bu çalışma sonuçlarıyla benzerdir.

Şizofreni tanılı hastaya bakım veren bireylere yönelik psikoeğitim programlarının, hastalık inançlarını olumlu yönde değiştirdiği, bakım yükü algısında anlamlı düşüşe neden olduğu ve aile üyelerinin güçlü hissetmesine katkı sağladığı yapılan çalışmalarda görülmektedir^{29,40-42}.

SONUÇ ve ÖNERİLER

Çalışmada annelerin şizofreniyi en fazla olumsuz kişilik özellikleri ile en az ise bakım ve destek ihtiyacına vurgu yaparak açıkladıkları belirlendi. Ayrıca metaforların içerikleri annelerin yoğun olarak bakım yükü hissettiklerini ortaya çıkardı. Çalışmadan elde edilen bu sonuçlar doğrultusunda;

- Şizofreni tanılı çocuğu olan annelerin hastalıkla ilgili algılarının olumlu hale getirilmesi için planlamalar yapılması,
- Annelerin bakım yüklerini azaltma hedefiyle bakım vermeye ilişkin gereksinim duydukları konularda psikiyatri hemşireleri tarafından desteklenmeleri,
- Toplumsal cinsiyet eşitliği bağlamında bakım yükünün aile içindeki diğer üyelerle paylaşılabilmesi,
- TRSM’ lerinde bakım vericilerin duygusal ve davranışsal gelişimlerine katkı verecek, baş etme yöntemlerini geliştirecek psikososyal uygulamaların yürütülmesi önerilmektedir.

Etik Kurul Onayı: Aydın Adnan Menderes Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Girişimsel Olmayan Klinik Araştırmalar Etik Kurulu’ndan alınmıştır (Karar No: 32945, Karar Tarihi: 30.05.2018).

Çıkar Çatışması: Yoktur.

Finansal Destek: Bildirilmemiştir.

Katılımcı Onamı: Annelerden bilgilendirilmiş onam alınmıştır.

Yazar Katkıları:

Araştırma dizaynı: RY, MK

Veri toplama: AÖK, RY

Literatür araştırması: RY, AÖK

Makale yazımı: MK, RY

Teşekkür: Yazarlar araştırmaya katılan annelere şizofreniye ilişkin yolculuklarını içtenlikle paylaştıkları için teşekkürlerini sunar.

Ethics Committee Approval: It was received from Aydın Adnan Menderes University Faculty of Medicine Ethic Committee (Decision Number: 32945; Date: 30 May 2018)

Conflict of Interest: Not reported.

Funding: None.

Exhibitor Consent: Informed consent was obtained from the mothers.

Author contributions:

Study design: RY, MK

Data collection: AOK, RY

Literature search: RY, AOK

Drafting manuscript: MK, RY

Acknowledgement: The authors thank the mothers who participated in the study for sincerely sharing their journeys with schizophrenia.

KAYNAKLAR

- Öztürk MO, Uluşahin A. Ruh sağlığı ve bozuklukları. Ankara. 2016; Nobel Tıp Kitapevleri.
- Köroğlu E, Güleç C. Psikiyatri temel kitabı. 2007; Ankara: HYB Basım Yayın.
- Gülseren L. Şizofreni ve aile: güçlükler, yükler, duygular, gereksinimler. Türk Psikiyatri Dergisi. 2002;13(2):143-51.
- Arslantaş H, Sevinçok L, Uygur B, Balcı V, Adana F. Şizofreni hastalarının bakım vericilerine yapılan psikoeğitimin hastalardaki klinik gidişe ve bakım vericilerin duygu dışavurumu düzeylerine olan etkisi. ADÜ Tıp Fakültesi Dergisi. 2009;10(2): 3-10.
- Çam MO, Topçu EM. Ruh sağlığı ve hastalıkları hemşireliğinde metafor kullanımı. Hacettepe Üniversitesi Hemşirelik Fakültesi Dergisi. 2021;8(3):335-41.
- Merriam SB. Nitel Araştırma: Desen ve uygulama için bir rehber (Çev. S. Turan). 2013; Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.
- Yıldırım A, Şimşek H. Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri. 6. Basım. Hasan Şimşek. Ankara Seçkin Yayıncılık; 2008: 213-356.
- Saban A. Öğretmen adaylarının öğrenci kavramına ilişkin sahip oldukları zihinsel imgeler. Türk Eğitim Bilimleri Dergisi. 2009;7(2):281-326.
- Şahin F, Şahin Altun Ö. Şizofreni hastalarında algılanan aile desteği ile mutluluk düzeyi arasındaki ilişki. J Psychiatric Nurs. 2020;11(3):181-7.
- Köroğlu A, Hocaoglu Ç. Şizofreninin aile üzerine olan etkisi. Düzce Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Dergisi. 2017;7 (3): 170-5.
- Arslantaş H, Adana F. Şizofreninin bakım verenlere yükü. Current Approaches in Psychiatry. 2011;(2): 251-277.
- Fortinash MK, Holoday AP. Psychiatric mental health nursing. 2012; St. Louis: Mosby.
- Karaağaç H, Çalık Var E. Şizofreni hastalarına bakım verenlerin bakım yüklerinin yaşam kalitesine etkisinin incelenmesi. Klinik Psikiyatri. 2019;22:16-26.
- Sevinik H, Taş Arslan F. Şizofreni hastalarında içselleştirilmiş damgalanma ve sosyal işlevsellik düzeyinin belirlenmesi. J Psychiatric Nurs. 2020;11(3):177-80.
- Koçak Z, Taylan HH. Şizofreni hastalarında içselleştirilmiş damgalanmanın yaşam kalitesi üzerindeki etkisi. Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi. 2018;6(78):621-40.

- Beyazyüz M, Beyazyüz E, Albayrak Y, Baykal S, Göka E. Bir eğitim araştırma hastanesi psikiyatri polikliniğine başvuran hastalarda içselleştirilmiş damgalanma düzeylerinin bazı tanı grupları, sosyodemografik özellikler ve benlik saygısı ile ilişkisi. Yeni Symposium. 2015; 53(2):2-13.
- Bademli K, Çetinkaya Duman Z. Şizofreni hastalarının bakım verenleri. Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar. 2013; 5(4):461-78.
- Sevindik CS, Özer ÖA, Kolat U, Önem R. Major depresif bozukluğu veya psikotik bozukluğu bulunan hastalarda içselleştirilmiş damgalanma ve işlevsellik üzerine etkisi. Şişli Etfal Hastanesi Tıp Bülteni. 2014; 48(3): 198-207.
- Küçük Öztürk G, Çam MO. Şizofreni hastalarıyla komşu olan bireylerin perspektifinden: şizofreni hastaları ve damgalama. Sağlık ve Toplum. 2020;20 (3):110-7.
- Şengün İnan F, Çetinkaya Duman Z, Sarı A. Şizofreni hastalarının ebeveynlerinin damgalanma deneyimleri: Kalitatif araştırma. J Psychiatric Nurs. 2021;12(1):59-66.
- Rezayat F, Mohammadi E, Fallahi-Khoshknab M, Sharifi V. Experience and the meaning of stigma in patients with schizophrenia spectrum disorders and their families: A qualitative study. Jpn J Nurs Sci. 2019; 16:62-70.
- Morgades Bamba CL, Fuster Ruizdeapodaca MJ, Molero F. The impact of internalized stigma on the well-being of people with Schizophrenia. Psychiatry Res. 2019; 271:621-7.
- Kök H, Demir S. Şizofreni ve bipolar bozukluğu olan hastalarda içselleştirilmiş damgalanma, benlik saygısı ve algılanan sosyal destek. Çukurova Med J. 2018;43(1):99-106.
- Kurt A, Erşan EE, Savaş İ. Toplum Ruh Sağlığı Merkezi hizmeti alan ve ayaktan psikiyatri poliklinik hizmeti alan hastaların kendini damgalama ve öznel iyileşme durumlarının karşılaştırılması. J Psychiatric Nurs. 2021;12(2):103-12.
- Durat G, Atmaca Duygu G, Açıl Cengiz H, Oksal Aydemir H. The attitudes of patient relatives towards schizophrenia. Osmangazi Journal of Medicine. 2017;39:43-50.
- Yıldırım S, Yalçın SN, Güler C. Kronik ruhsal hastalıklarda bakım veren yükü: sistematik derleme. Psikiyatri Hemşireliği Dergisi. 2017;8(3):165-71.
- Harmancı P, Çetinkaya Duman Z. Şizofreni hastalarına bakım verenlerin yükleri ve ruhsal sağlık durumları arasındaki ilişkinin incelenmesi. Psikiyatri Hemşireliği Dergisi. 2016;7(2):82-6.
- Yıldırım A, Buzlu S, Hacıhasanoğlu Aşlar R, Camcioğlu TH, Erdiman S, Ekinci M. Şizofreni hastalarının ailelerine uygulanan aileden aileye destek programının hastalık hakkında bilgi, aile yükü ve öz yeterlilik üzerine etkisi. Türk Psikiyatri Derg. 2014;25:31-7.
- Bilgen Ç, Erdal A, Bilgili N. Toplum ruh sağlığı merkezine kayıtlı şizofreni tanılı hastalara bakım

- verenlerin hastalığa yönelik inançları ve bakım yükleri. *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar*. 2020;12(1):298-311.
30. Bademli K, Lök N. Feelings, thoughts and experiences of caregivers of patients with schizophrenia. *International Journal of Social Psychiatry*. 2020;66(5):452-9.
 31. Üçok A. Şizofreni hastaları neden damgalanır?. *Klinik Psikiyatri Dergisi*. 2003;6(1):3-8.
 32. Karancı N. Şizofren hasta ailelerinin sağlık personelinden beklentileri. Ankara: Türk Psikologlar Derneği Yayınları. 1997; Şelale Matbaacılık.
 33. Ran MS, Xiang MZ, Chan CL, Leff J, Simpson P, Huang MS et al. Effectiveness of psycho educational intervention for rural chinese families experiencing schizophrenia a randomised controlled trial. *Soc Psychiatry Psychiatr Epidemiol*. 2003;38(2):69-75.
 34. Akgül Gök F. Şizofreni hastalarına bakım veren kadınların yaşadıkları güçlüklerin değerlendirilmesi: nitel bir araştırma. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*. 2017;10 (53):434-44.
 35. Yıldız M. Şizofreni hastaları için ruhsal toplumsal beceri eğitimi. 1. Basım. Ankara Türkiye Sosyal Psikiyatri Derneği Yayınları. 2011;11:152.
 36. Danacı AE, Karaca N, Deveci A. Şizofreni hastalarında aile işlevselliği ile sosyal işlevsellik arasındaki ilişkinin değerlendirilmesi. *Türkiye’de Psikiyatri*. 2005;7(3):103-8.
 37. Drapalski AL, Marshall T, Seybolt D, Medoff D, Peer J, Leith J. Unmet needs of families of adults with mental illness and preferences regarding family services. *Psychiatr Serv*. 2008;(59):655-62.
 38. Pazvantoğlu O, Sarısoy G, Böke Ö, Aker AA, Özturan D, Ünverdi E. Şizofrenide bakım veren yükünün boyutları: hastaların işlevselliğinin rolü. *The Journal of Psychiatry and Neurological Sciences*. 2014; 27:53-60.
 39. Köroğlu A, Hoccoğlu Ç. Şizofrenide aile yükü, aile işlevleri ve başa çıkma tutumları arasındaki ilişkinin incelenmesi. *Ortadoğu Tıp Derg*. 2019; 11(3): 294-302.
 40. Mehrotra K, Nautiyal S, Raguram A. Mental health literacy in family caregivers: a comparative analysis. *Asian J Psychiatry*. 2018; 31:58-62.
 41. Bulut M, Arslantaş H, Ferhan D. Effects of psychoeducation given to caregivers of people with a diagnosis of schizophrenia. *Issues Ment Health Nurs*. 2016; 37:800-10.
 42. Panes I, Tuppal CP, Reñosa MDC, Baua EP, Vega P.D. Family experiences of mental illness: a meta-synthesis. *Nurse Media Journal of Nursing*. 2018;8(2):102-12.